

תורה

ה'תשפ"ב
אדר א' - אדר ב'
נאר ה'תשפ"ב
עם באהא'ר צע

אור ובהירות בעבודת השם במשנת ברסלב

והפתי את לב האבן משרכם
ונתתי לכם לב בשר

תוריע - החודש
גליון יד | תשפ"ב

אור להביות הלב של איש ישראל
כיון מאד עד לב השמים לה' ותברך,
ואין סוף ואין תכלית לתשוקתו

שלחבר

לב ופנימה

מי מושך אותי!?

לפעמים אני מרגיש כזו משיכה לקדושה, אך הרבה פעמים אני מרגיש שאני מוכרח להנות מהעולם הזה / מי אני כאמת?

בין אדי האלכוהול שזה עתה נמוגו, והשאיירו טעם נפלא מה'לב' שהתגלה במלא השתוקקותו האינסופית, ועל רקע הבלבול של השדות המוריקים שמזכירים לנו את הרגעים היפים אותם ניתן לבלות בדיבור של ערגה לא-עליון. בתווך ניצב לו יהודי פשוט שחפץ לעשות רצון ה' בתמימות, כאשר בינות לכל אותם רגעים מאירים, הוא חווה משיכה קשה לכל שטות שריח העולם הזה נודף ממנה, מי מדבר על עצבות ושממון שמאיימים למוטט אותו בכל עת...

המשיכה הזו מבלבלת כל כך; 'האם אני מלאך' או 'גלח' (כומר)!! - הוא שואל את עצמו. 'כיצד יתכן שבתוכי ישנם שני רצונות מנוגדים וסותרים עד כדי כך?'

האמת, כבר כמה שנים טובות הוא מרגיש כמו 'תרתי דסתר', אבל לקראת חודש ניסן הקרב, הוא זכה לתשובה והארה מלעילא, והוא חש שהפעם זהו כבר אור הגאולה ממש.

בבריאת העולם - מגלה רבינו הקדוש - טבע הקב"ה שני כוחות מנוגדים, המרכיבים יחד את קיום העולם, הלא הם: 'כח המושך' וכח המכריח' (ליקוטי מוהר"ן, ע).

'כוח המושך' - הוא מה שמכונה בעולם 'כוח המשיכה', המושך את כל הדברים אל אדמת כדור הארץ, ובכוחו עומדים כל הדברים ואינם פורחים לשמי שמים. ולעומתו עומד 'כוח המכריח' - שבכוחו אפשר להגביה חפץ כל שהוא ולהרחיקו מהארץ, ולהכריח אותו להתרחק משורשו. אך כדי להחזיקו רחוק, צריך להחזיק אותו כל הזמן, ובו ברגע שעוזבים אותו הרי הוא חוזר מיד לשורשו, וככל שהוא מתקרב לארץ הוא נמשך במהירות גדולה יותר ויותר.

שני כוחות אלו מגלה מוהר"נ נמצאים אצל כל יהודי. 'כוח המושך' - היא המשיכה הקדושה והאמיתית שיש לכל יהודי להתקרב אל ה' ולשוב למקור חוצבו, לשם הוא שייך באמת, ואף כאשר הוא מסתלק מהעולם בבוא יומו, מטמינים אותו בתוך האדמה שהיא מקום הכוח המושך. ולעומת זאת ברא ה' את הכוח המכריח, הלא הם על ענייני העולם הזה, המכריחים את האדם להתרחק מה', וגורמים לו שכל דבר שבקדושה עולה לו במאמץ גדול.

כיצד מתגברים על אותו כוח המכריח, הנורא כל כך? - הרי לנו תשובתו של מוהר"ן ת:

"צריך כל אחד לזכור תמיד בזה. שכל המניעות שעוברים עליו, כולם הם בחינת כח המכריח שרוצה להרחיק, אבל כשמתגברין למשוך עצמו תמיד אל שרשו אל נקודת האמת למקום שנחצב נשמתו משם, ועיקר הכל הוא הצדיק האמת. אזי בקל יתגבר על כח המכריח, כי כח המושך של הצדיק האמת מושך בעצמו אל האמת. וכשהוא יהיה נמשך רצונו תמיד אליו, בוודאי יתגבר על כח המכריח. כי בודאי כח המושך חזק הרבה מכח המכריח, כי כח המושך נשאר קיים לעולם, וכח המכריח הוא רק לפי שעה לפי הזמן שיש כח להמכריח לרחק, אבל בסור המכריח ישוב מאליו למקומו ושרשו על ידי כח המושך" (ליקוטי הלכות, יו"ט ה).

כשנזכור שהכוח המכריח הוא לא חלק מאתנו, והוא נברא אך ורק כדי שתהיה בחירה בעולם, כדי שנתגבר בכל הכוח עליו ונתקרב אל משיכת לבנו באמת - לא ניבהל מהניסיונות שבאים עלינו, רק נאריך אף עד שבעזרת ה' נחזור במהירות גדולה ועצומה דווקא כיון שהתרחקנו כל כך.

בר"ח ניסן הושלם המשכן, ורבינו הקדוש מגלה (ליקוטי מוהר"ן, ע) שעניינו של המשכן היה אותו כוח המושך, מלשון הפסוק 'משכני אחרוך נרוצה', נרוצה דייקא, כיון שכל כמה שמתקרבים לאותו כח המושך מתעוררת המשיכה בכח חזק יותר.

את המשכן, יכול היה רק משה רבינו להקים, כיון שהוא היה 'עניו מכל האדם', וזכה בתכלית השלימות לבחינת ה'עפר' שהוא כוח המושך שעל הארץ, ומורה על כך שהוא נכלל לגמרי באותו כוח המושך עד שלא שלט עליו שום מכריח להרחיקו מה'. כלל. ודווקא על ידי כך שהיה שפל כל כך, זכה לשיא הגדלות בבחינת 'אשכון את דכא'. לכן בר"ח ניסן שאז נשלם הקמת המשכן, הוא 'ראש השנה למלכים', כיון שאז מאיר ביותר אותו כוח המושך, ומשפיע על כלם את שא השפלות, שהיא שיא הכבוד והמלוכה האמיתית.

עכשיו זה הזמן להתחדש בידיעה הברורה להיכן אנחנו שייכים ונמשכים באמת, ומי מנסה לעקור ולהכריח אותנו להתרחק מהימים של אור. עצם ידיעה זו לבד תקרב ואתנו לגאולה האמיתית, שעתידיה להיות בניסן, במהרה!

ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכפתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו (ויקרא יג, יב)

מה אומרת הסברה הישראלית של דעת בעלי בתים, ואפילו של תלמידי חכמים וחסידים שלא באו בסוד ה' - על מי שהוא במדרגה גבוהה? אומר ר' נתן (בתלכות שילוח הקן ד' יא) בשמם של אלו בעלי הסברה הישראלית: "שמי שהוא במדרגה גבוהה, שוב אין צריך עבודה ותיקון ועליה יותר. וכן להיפך, שמי שהוא חס ושלום בדיוטא התחתונה ונפל לבחינת הטומאה ה', כבר אבדה תקותו מה' ו' ושוב אין לו טהרה".

אבל כאמור, זהו רק דעת בעלי בתים היפך דעת תורה. "ובאמת הכל להיפך!" - אומר ר' נתן, הצדיק הגדול אשר בא בסוד ה' ליראיו, וידוע היטב, ואף מודיע זאת לכל מי שסור למשמעתו: "כי גם מי שהוא במדרגות גבוהות מאוד מאוד, גבוה מעל גבוה, אף על כן עדיין יש גבוהים עליהם בלי שיעור עד אין סוף". גם אם הגעת למדרגה גבוהה, עדיין יש לך עוד הרבה הרבה לאן לעלות, כך שהמדרגה בה אתה עומד נחשבת כאפס ואין מול המדרגות הרבות שאתה עוד יכול וצריך להגיע אליהן.

לעומת זאת, אם נפל האדם למקום שנפל "אפילו מי שהוא בדיוטא התחתונה בתכלית השפלות והפחיתות, אפילו בהיכלין דמסכותא, גם שם אין קץ וגבול לאלקותו יתברך. וכמו שאין סוף לאלקותו במעלות עליונות, כי גבוה מעל גבוה וכו', כמו כן ממש אין סוף ותכלית לאלקותו יתברך במדרגות התחתונות. כי גם במדרגות התחתונות בתכלית תכלית דיוטא התחתונה ה', אין מקום ואין טומאה שלא יוכלו למצוא גם שם את ה' יתברך".

והיירידה הגדולה אף יכולה להתהפך לעליה גדולה. וכלשון מוהר"ן בהמשך דבריו: "אדרבא, לפעמים כשאדם בדיוטא התחתונה מאד מאד, והסטרטא אחרא והטומאה מתפשטין עליו מאד ורוצין לבלעו לגמרי ה' ח' ו', אז דייקא הוא יתברך מרחם עליו ושולח לו טהרה וסיוע מלעילא, כדי שיוכל להחיות את עצמו ולשוב אליו יתברך, או על כל פנים לא יאבד לגמרי, כי לא אמר ה' למחות שם ישראל, וכמו שכתוב כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב".

כל זה מרומז במצות נגעים שבפרשתנו, שבו אנו לומדים כי נגע צרעת המטמאת את האדם טומאה חמורה, אם היא בגודל של גריס הרי היא מטמאת את האדם, אבל אם גדלה והלכה עד שפרחה בכל גופו נטהר המצורע, וכלשון מוהר"ן: "זה מרומז במצוה זאת של נגעים, שבהרת כמריס טמא, ופרחה ככולו טהור, כי דייקא לפעמים כשנא לתכלית הירידה, אז הוא תכלית העליה ונגשך עליו טהרה ותיקון ממקום שנמשך עליו. כי אין הקר לתבונתו יתברך ולגדולתו אין הקר, ואי אפשר להשיג דרכיו יתברך".

החדש הזה לכם ראש חדשים!

הר"ר שמחה: מזל טוב, ר' מנחם!

ר' מנחם: מה קרה? לרגל איזה שמחה אתה נותן לי מזל טוב?

הר"ר שמחה: לרגל הולדתך!

ר' מנחם: כנראה התבלבלת בין ניסן לאלול, יום ההולדת שלי הוא בעוד יותר מחצי שנה.

הר"ר שמחה: לא התבלבלתי. אני זוכר היטב את יום הולדתך המקורי, ואני אף מקפיד לקנות לך מדי שנה איזה מתנה קטנה ליום זה, כאות ידידות, כידוע לך. אלא שהפעם איחלתי לך מזל טוב, לרגל הולדתך כעת ממש מחדש!

וכפי שכבר אמר רבינו: **‘ווען מ'דערמאנט זיך אין מיר, איז מען כקטן שנולד!’** [= בכל פעם שנזכרים בי, נעשים כקטן שנולד מחדש!] **‘שיש'ק ב. יז.’**

כשבאת הנה, לדבר יחד מדיבורי רבינו הקדוש, נעשית כתינוק שנולד!

ר' מנחם: אמן כן יהי רצון. הלוואי שאכן אתחדש מחדש לגמרי. בינתיים אני מרגיש כזקן ב'מושב זקנים'...

הר"ר שמחה: וואס איז מיט דיר, ר' מנחם?! הרי רבינו הוהיר אותנו באוהרה גדולה: **‘אלט טאר מען ניט זיין!’** = אסור להיות זקן!

ר' מנחם: אכן 'אסור', אבל למעשה מתגברת עלי הזקנה בהתגברות גדול. על אף שאני אברך צעיר יחסית, אעפ"כ אני מרגיש לפעמים ברוחי כזקן מופלג. איבדתי הרבה מהפרישקייט שלי.

הר"ר שמחה: נו, איז דאך ממש א נס אז ס'קומט א שבת "פרשת החודש", שבת ראש חודש, ולאחריו חודש ניסן אשר כל כולו קדוש בקדושת 'ראש חודש'... איין שטיק התחדשות!

וכלשון מוהר"ת:

‘בשביל זה נקרא 'ראש חודש' על שם התחדשות, כי היצר הרע נקרא מלך 'זקן' וכסיל, כי זה כלל ההתרחקות מה' יתברך רחמנא ליצלן של כל אחד ואחד מגדול ועד קטן, העיקר הוא על ידי זקנה

דסטורא אחרא. מה שנדמה לכל אחד כאילו הכל מתנהג כסדר והוא כבר זקן בדרכיו ואי אפשר לו לשוב מהם, כמו שכתוב 'לא יאמינן שוב מני חושך'. והכל על ידי שמפיל עליו זקנה המלך זקן וכסיל, שהוא היצר הרע" (ליקוטי הלכות, ראש חודש ג. יז).

ר' מנחם: רבי שמחה, אם לא היית חבר טוב שלי, הייתי אומר לך בהתפעלות: "פשוט... פשוט... מורא'דיג!". אבל מאחר שאתה חבר טוב אמיתי, אני מעיז לספר לך את האמת, שלמעשה איני יודע איך להשתמש עם הדיבורים שאמרת לי... המלך זקן וכסיל מזקין ומייש אותי לגמרי.

הר"ר שמחה: נו, וכי לחינם זכית להתקרב לרבינו ולהיות ברסלב'ר חסיד?!

אכן מפני כך אנחנו ברסלב'ר חסידים, ומשתדלים בכל עוז ותעצומות להתקשר בקשר אמיץ ופנימי לנשמת רבינו הקדוש ולתורתו הק'. שכן, הכח היחיד שלנו להתחדש באמת, הוא רק על ידי רבינו הקדוש!

וכפי שממשיך שם מוהר"ת וכותב:

‘ועל כן כל התיקון על ידי הצדיקים החכמים אמתיים המתחדשים כנשר ... הצדיקים הגדולים המתחדשים בכל יום ומתחילין מחדש בכל עת, והם ממשיכין עלינו חסדים חדשים בכל יום ובכל עת, ומבטלין הזקנה דסטורא אחרא שמשם כל כח היצר הרע.’

וכל זה בחינת קדושת ראש חודש שנקרא 'ראש חודש' על שם ההתחדשות של ישראל, וכמו שאומרים בברכת הלבנה ו'לבלנה אמר שתתחדש' וכו' 'שהם עתידיים להתחדש כמותה' וכו'. ועל כן שורש התשובה הוא ראש חודש, כי עיקר התשובה על ידי ההתחדשות.

אבל כל זה אי אפשר לזכות כי אם בכח הצדיקים הגדולים המתחדשים בכל עת ... **כי רק הם יודעים טוד העיבור, לעבר שנים ולקבוע חדשים, ולהמשיך קדושת ראש חודש בזמנו ובעתו, באופן שיזכו ישראל להתחדש על ידי זה ולשוב בתשובה שלימה, שזה העיקר" (ליקוטי הלכות, שם).**

הרי גם ב"קידוש החודש", אשר עליה אנו קוראים בפרשת החודש - לא היה בכוחו של כל יהודי בפני עצמו לקדש את החודש, אלא הדבר היה מסור בידם של החכמים, והם אלו שקבעו את זמן חידוש וקידוש החודש, כשכולם מכריזים אחיהם: "מקודש מקודש".

וכך גם בימינו; אנחנו בעצמנו אכן אין לנו את הכח להתחדש. מצד עצמנו מתגברת עלינו זקנה נוראה ואיומה. אך יש צדיקים אמיתיים, שיכולים לחדש אותנו לגמרי.

וזהו אכן כל עניינו של רבינו הקדוש - לחדש גם את הנשמות הזקנות והמיובשות ביותר!

וכפי שכותב מוהר"ת במכתבו לאנ"ש:

‘העיקר שתזהרו לקיים מה שהזייר [רבינו] מאד שאסור להיות זקן, והרים קולו הקדוש וקרא בקול גדול ואמר: אלט טאר מען ניט זיין! וכבר הזהירו רבותינו ז"ל על זה כמה פעמים, ואמרו 'בכל יום יהיה בעיניך כחדשים', וכן אמרו 'בכל יום יהיה דומה בעיניך כאילו היום נכנסת עמו בברית', וכן הרבה. אך ביותר ויותר הזייר אדונינו מורינו ורבינו זכרונו לברכה על זה, כי כל ענינו הוא בחינת התחדשות נפלא ונורא מאד מאד! שיכול להרים ולחדש הנפשות שירדו ונפלו מאלפים שנה וכמה גלגולים

עברו עליהם וכו'. ואני יודע ומאמין באמת שאדונינו מורינו ורבינו יודע היטב בכלליות ובפרטיות כל מה שנעשה עם כל הנפשות בכל דור ודור, מיום ברוא אלקים אדם על הארץ עד הנה ועד הסוף האחרון, ויודע כל התיקונים של כל אחד ואחד. וכל הידיעות הללו הם אצלו דבר קטן, כי השיג השגות אלקות שאי אפשר לתפוס במחשבה כלל" (עלים לתרופה, מכתב מג"ו יתרו תר"ב).

טייערער ר' מנחם, דו קענסט זיך טאקע נישט באנייען, אבער דער הייליגער רעבע קען דיר אינגאנצן באנייען!

ר' מנחם: אני חייב להודות לך, שאני רואה את זה בחוש, שכשאני מקשר את עצמי מחדש לרבינו, ולומד את תורתו, ועל אחת כמה וכמה כשאני עושה מהם תפילה ואומר איזה שעה-שעתיים 'ליקוטי תפילות' - אני מרגיש רוח נפלאה של התחדשות. אני נכנס זקן ויוצא צעיר...

הר"ר שמחה: אכן, זוהי המציאות, שככל שהאדם מתקרב לרבינו הקדוש ותלמידו מוהר"ת - הבקיאים בסוד העיבור וקידוש החודש - ושוקד על דלתי ספריהם, הוא מתחדש לגמרי.

וכשהוא מתמיד בכך יום אחר יום, חודש אחר חודש, שנה אחר שנה, הרי הוא מתחדש כל כך עד שמשתנים פניו לגמרי. וכפי שהעיד רבינו הקדוש בעצמו ואמר: "כמה צלם אלקים היו מונחים ברפש, שאני הוצאתים מהרפש. **כי נראה בחוש שהמתקריבים אלי נשתנה פניהם, ובא עליהם פנים של יהודי בחינת צלם אלקים!**" (חיי מוהר"ן, ש"י).

ר' מנחם: אוי, אתה מעורר בי מחדש את החשק לשקוד על דלתי רבינו בכל כוחי.

הר"ר שמחה: אמן ואמן. והזמן גרמא, שכן לא רק "פרשת החודש" וחודש ניסן הוא זמן של התחדשות, אלא גם חג הפסח הממשמש ובא, הוא עיקר זמן התחדשות המוחין.

וכפי שכותב מוהר"ת ל'נחמן:

‘עתה ממשמשיין ובאין ימי פסח חדש אשר לא היה מעולם, כי בודאי יתקנו עתה תיקונים מחדש אשר לא היו מעולם. ואם מעשינו אינם עולים יפה, השם יתברך עושה את שלו וחסדי ה' כי לא תמנו וכו', חדשים לבקרים רבה אמונתך. בפרט בפסח שהוא ראש לרגלים, שבהם עיקר התחדשות המוחין לכל אחד מ'ישראל מגדול ועד קטן!

והעיקר להחוסים בצל נקודת האמת, אשר כל עסקו לעורר ולחדש שכלנו ומוחנו. ויש בלבי תנה הרבה לדבר בזה, אך אי אפשר על פני השדה. והעיקר להאמין בכל זה, שבודאי יתחדשו חסדים נפלאים בחג הפסח הזה הבא עלינו לטובה, כי בכל יום מתחדשים החסדים, מכל שכן בפסח! שבו יצאנו ממצרים בנפלאות עצומות, ואז נתחדשו כל מעשה בראשית, וכן נעשה בכל שנה ושנה נפלאות ונוראות מחדש. כי בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא וכו'" (עלים לתרופה, מכתב מיום י"א ניסן תקצ"ז).

ר' מנחם: "פסח" גימטריא "נחמן"...

הר"ר שמחה: זה לא רק גימטריא, אלא זו מציאות ממש ש"פסח" הוא "נחמן"... דער הייליגער רבי מוציא אותנו מהמיצרים של הזקנה והעבודות הנוראה, ומחדש כנשר נגורינו!

יהי רצון שאכן יהיה לנו "פסח חדש אשר לא היה מעולם", וגם רבי "נחמן חדש אשר לא היה מעולם", שנכיר את הרבי מחדש...

נחמת

לחוש כנשר נעור...

וְתַרְחֵם עָלַי בְּרַחֲמֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי, וְתִשְׁמְרֵנִי וְתִצְלַמְנִי תְּמִיד שְׁלֹא אֶפְּלָא לְיַדִּי וְזָקְנָה לְעוֹלָם, שְׁלֹא תִהְיֶה עֲבוּדְךָ וְזָקְנָה וְיִשְׁנָה אֶצְלִי לְעוֹלָם, רַק אֲזַכֶּה אֶתְּךָ עִתּוֹ וּבְכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה אֶחָדֶשׁ פְּנִיָּךְ נְעוּרֵי אֶתְּךָ חַיִּים כְּכֹל פְּעַם מְחַדֵּשׁ, וְתִצְלַמְנִי מִזְּקָנָה דְּסִטְרָא אֲחֵרָא תְּמִיד. "אל תשליכני לעת זקנה פְּכֻלֹת פְּחֵי אל תִּשְׁנָנִי". וְאֲזַכֶּה לְקִים דְּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ וְזָרָנִם לְבְּרַחֲמֶיךָ שְׁדָרְשׁוּ עַל פְּסוּקֵי: "הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעָם", שְׁתִּיחֶה דְּוָכָה כְּעֵינֵי פְּכָל יוֹם וְיוֹם פְּאֵלּוֹ הַיּוֹם נִבְּנִיתִי עִמּוֹ בְּבְרִית, פְּאֵלּוֹ הַתְּחִלְתִּי הַיּוֹם לְכַנֵּם בְּקִדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל. וְכֹמוֹ שֶׁפָּתוּב: "אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְּדָה הַיּוֹם", לְפָכֵל יוֹם וְיוֹם יִהְיֶה כְּעֵינֵיךָ בְּתַדְשִׁים.

כחה של הפילת רבים על ציון רבינו ז"ל

איש חסיד היה דר בעיר הייסין ושמו ר' ראובן יוסף, אחיו היה רבי אברהם אביו של רבי נחמן טולטשינער, אשר גידלו ר' ראובן יוסף בביתו מאז נתייתם מאביו. ר' ראובן יוסף זכה לישב בצילא קדישא דמהימנותא, עוד בחיי רבינו ז"ל. ואף שהיה עוסק במשא ומתן, היה לבו בוער לה' כמו כל 'אנשי המשא ומתן' של רבינו ז"ל.

ר' ראובן יוסף היה דר בעיר הייסין, אבל היה מרבה לפקוד את אוהל רבינו ז"ל, לשמוע מפיו כדת מה לעשות בתורה ועבודה. הייתה אף תקופה מסוימת, בה שהה אצל רבינו משך שנה שלימה מבלי לחזור לביתו, מפחד המחלוקת הגדולה שעוררו עליו המתנגדים בעירו.

ביתו של ר' ראובן יוסף היה 'בית ועד לחכמים' ופתוחה לרווחה לאורחים ועובדי אורה מאנ"ש שהיו נוסעים ובאים דרך העיר הייסין לרבינו, וכשחזרו ושבו לביתם התאכסנו שם שוב. במיוחד שימש ביתו כאכסניה למוהרנ"ת בכל נסיעותיו, ואף בדרכו לארץ ישראל עצר שם לנוח.

היה זה בפורים תקפ"ב, אז גם זכה ונתקרב בבית זה בן אחיו הצעיר, נחמן היתום, אשר בפקודת דודו היה משמש את מוהרנ"ת בעת שהותו אצלם. ובאותו פורים שמע ממוהרנ"ת את שיחתו הידועה: "די וועלט איז נישט און מען קען דאס נישט באקומען, תורה ועבודה איז יא און מען קען דאס יא באקומען". השיחה אשר הציתה את לבו, ומאז דבק בכל לבו ונפשו במוהרנ"ת זיע"א.

ערב ראש חודש ניסן, נקבע עוד על ידי מוהרנ"ת ליום שבו מתאספים אנ"ש על ציון רבינו הק' באומאן, והיו מרבים להשתטח בתפילה והתעוררות, כאשר מוהרנ"ת בעצמו מוציין כמה פעמים בכתביו, וכמואב בדברי רבינו (בתורה מט"ט) כי גם 'מי ניסן הם ימי תשובה', עיי"ש.

באחד השנים, כשהיו אנשי שלומינו בדרכם לאומאן לקראת יום ערב ר"ח ניסן, עצרו כדרכם בעיר הייסין, ולתדהמתם מצאו את ר' ראובן יוסף שוכב חולה במחלה מסוכנת מאד, כשהוא נוטה למיתה ח"ו. מרוב חליו לא היה יכול להכניס לפיו שום דבר מאכל ומשקה, ואף לא הצליח להוציא מפיו מילה.

בראותם כל זאת, היה לבם דוה, וכאב להם מאד על האי שופרא, שהיה מרבה להכניס אורחים חשובים כאלו, ואיהו גופיה, אביק ודבוק באורו של רבינו. מה גם שבאם יסתלק מן העולם, תתבטל האכסניה הטובה אשר מתקיימת במקום זה רבות בשנים. ולא יכלו ליתן מנוחה לנפשם, עד שגמרו אומר והחליטו שלמחרת ביום בואם על ציון רבינו הקדוש להשתטח על קברו בער"ח ניסן, לא יתחילו כל אחד בבקשותיו ותחנוניותו, עד אשר ישאו עיניהם בתפילת רבים, עבור ידיד נפשם ר' ראובן יוסף שישבו לאיתנו מחוליו, ויארץ ימיו ושנותיו בטוב ובענימים.

הבוקר אור, ואנ"ש נסעו לדרכם הקדושה, ואכן כאשר הבטיחו כן עשו; תיכף ומיד בבואם אל בית ציון רבינו הקדוש, ביום ערב ר"ח ניסן, נשאו תפילה מעומק לבבם הכואב עבור ר' ראובן יוסף, שישלח לו ה' מהרה רפואה שלימה, בזכות הנחל נובע מקור חכמה השוכן פה, וכך האריכו בתפילה עבורו.

בדרכם לשוב לביתם, עצרו שוב כהרגלם בעיר הייסין, וכבר מצאו את ר' ראובן יוסף בריא והולך ומבריא יותר ויותר. וכאשר נתוועדו עם ר' נחמן טולטשינער, שכאמור היה מתגדל בביתו, נתלגלג ובה ביניהם סיפור הדברים, עד שנתברר להם, כי בדיוק באותה שעה בה הגיעו לציון רבינו הקדוש באומאן והתפללו בעבורו, התחיל תיכף להשתנות לטובה, עד שהתרפא לגמרי.

רבי ראובן יוסף מהייסין ז"ל

בן רבי ישראל, עובד ה', גאון ולמדן מופלג במעלה. מתלמידיו המובהקים של ר' שמאל אייזיק תלמיד רבינו ז"ל. נפטר בשנת תקצ"ה או תקצ"ו (יש גירסא שנסע לסאווראן בניסן להשכין שלום, ואחד מהחולקים זרק פמוט על ראשו ועל ידי זה נפל למשכב ונפטר). ת.נ.צ.ב.ה.

תולדות חיי הקדושים של
אין עינו מוהרנ"ת ז"ל
ערב ראש חודש ניסן שנת צ"ב
פרק יד

'משה' ו'יהושע'

תורה נשאנה אודות התחברות הרב והתלמיד

החסידים ניסו למצוא את הקשר בין הדברים לכוונות האר"י, אך לא עלה בידם. רבינו הורה אפוא להביא לו את סידור האר"י והראה להם את כוונות אלול, לאחר מכן פתח את פיו הקדוש והתחיל לגלות נפלאות, איך כל הכוונות של אלול מרומזים בתורה שאמר, בדרך נפלאה ונוראה מאוד.

אי אפשר לצייר בכתב...

רבי נתן עמד נבהל ומשתומם, וכה יכתוב לימים: "אי אפשר לצייר בכתב את השיעור שבלב, את כל הנעימות והנפלאות תמים דעים שהרגשתי אז בעת שזכיתי לשמוע כל זה. גם דיבר אחר שבת מהתורה הנ"ל, שמדברת שם מ'משה' ו'יהושע' ו'אהל-מועד', שהם בחינת נקודה העליונה, נקודה התחתונה, וא"ו. ואז אמר לי בזו הלשון, שבכל מקום שמתוועדין יחד רבי ותלמיד, נעשה בחינה זאת, בחינת משה ויהושע ואהל-מועד" (חיי מוהר"ן, ב').

לא בכדי, היתה זו ה'תורה' הראשונה שעליה כתב לימים מוהרנ"ת, בהוראת רבינו, את חידושיו בספרו הגדול 'ליקוטי הלכות'. שכן, רבי נתן היה 'התלמיד', בה"א הידיעה, של רבינו. כשם שיהושע בן נון היה תלמידו המובהק של משה רבינו, כנאמר: "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל" (שמות לג, יא).

אפילו א בלעטיל שחות

בעת ההיא, אמר רבינו לתלמידיו הוותיקים: "ברוך השם, שהזמין לי אברך, שעל ידו אפילו דיבור אחד מדיבורי לא ילך לאיבוד".

ופעם אמר רבינו: "צריכים אתם להחזיק טובה לרבי נתן, שאלמלא הוא - לא היה נשאר ממני אפילו דף אחד", ובלשונו הק': "א בלעטיל שחות" (טובות זיכרונות ח').

ופעם אחת נכנס רבינו לביתו ושאל: "האם רבי נתן כאן?", כשהשיבו לו שאיננו, הצטער ואמר: "אין לי בפני מי לומר את מה שאני צריך לגלות". רבינו הוסיף: "הלא אני יכול להחזיק אצלי הרבה מאוד, ואיני אומר כי אם כשהמים כבר עולים על כל גדותיהם, עד שיוצאים החוצה. ועכשיו, גם את זה אין לי בפני מי לומר".

אם תהיה איש כשר...

בראשית התקרבותו, אמר לו רבינו: "אם תהיה איש כשר - תוכל לשמוע ממני הרבה, כי אני צריך אדם לומר לפניו". הוא סיפר לו, שפעם היתה לו תורה לגלות והוא אמר אותה בפני איש אחד שלא הבינה כלל. "וזאת, משום שאני צריך לדבר ולגלות, ומכיוון שבא אותו אדם, אמרתי לפניו את התורה, אבל רצוני שישמע מפי, מי שיכול לתפוס קצת" (חיי מוהר"ן, שסח).

לבתו אדל, סיפר רבינו על חכמתו הגדולה של תלמידו רבי נתן ואמר: "כיכד אתאר לך את חכמתו? כשיביט על בית-הכנסת הזה בהסתכלות כלשהי, יאמר לך כמה אמות גובהו" (חיי מוהר"ן, שלח).

ב'שבת תשובה' שנת תקס"ג, שחל ביום ו' בתשרי, בעת סעודה-שלישית, אמר רבינו את התורה 'קרא את יהושע', שהיא אחת מתורותיו הנודעות (ליקוטי מוהר"ן סימן ו'). קודם לכן, אמר את הפסוק מיחזקאל (א, כו) "ועל דמות הכיסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה", ובעודו אוחז בשתי ידיו בידות הכיסא שישב עליו, התנועע ואמר באימה וביראה ובמסירת-נפש עצומה: "כשיושבים על הכיסא - אז הוא אדם!". (ראה בזהר הקדוש תוריע דף מח. שם מבואר שאדם' מורה על שלמות יתירה, יותר מהתואר 'איש', ומביא שם את הפסוק 'ועל דמות הכיסא דמות כמראה אדם').

ואז פתח ואמר: "כי צריך כל אדם למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד המקום... והוסיף וביאר: "ועיקר התשובה - כשישמע בזיונו, יידום וישתוק..."

בקאות ברצוא ו'שוב'

מאמר ארוך זה, מדבר על כך שצריך להיות 'בקי בהלכה, ברצוא ושוב' - בעליה ובירידה. דהיינו, שעל האדם לדעת כיצד להתנהג בכל מצב; בעת עליה, בל יעצור אלא ימשיך להשתוקק להתעלות עוד ועוד. ומאיך, בעת ירידה, יחזיק מעמד ולא יפול בדעתו, רק יידע כי ה' עמו. את כל העניין ביאר רבינו על פי תורת הסוד.

הגילוי היה עבור רבי נתן אור חדש לחלוטין, כי כמבקש ה', ידע הרבה עליות ומורדות, והתמורות והשינויים היו קשים מאוד עבורו והוא לא מצא עצה לכך. עתה ידע ללא ספק, שרבינו הוא מורה הדרך הגדול, היודע להדריך כל אדם, בכל מצב, בעבודת הבורא. מצד אחד מעורר הוא אותו להשתוקק כל העת להתקרבות לבורא, ומצד שני תומך בו ומחזק אותו, לבל ימעד ויפול לגמרי חלילה. היה זה פירוש חי ומופלא לקריאתו של רבינו אליו באותו חלום בלתי נשכח: "ט"פס, אך החזק עצמך היטב!".

ייחוד 'חמה' ו'לבנה'

התקרבות רבי נתן לרבינו, נכללת אף היא במאמר זה, שבו מובא עניין ייחוד 'חמה' ו'לבנה' - הצדיק ותלמידו. ייחוד הנעשה על ידי קבלת ביזיונות באהבה. דברים אלו היו יסוד לכל ימי חייו של התלמיד הגדול רבי נתן, שהיו מְלֵאֵי רדיפות וביזיונות, בשל מסירות נפשו להפפת אור רבו על פני תבל. רבינו ברוח קדשו, כבר הקדים ואמר לו תורה זו מיד בהתקרבותו אליו, ובכך חישל וחזק אותו לקראת העתיד לעבור עליו.

תורה זו היתה קשורה בענייני הזמן - אלול וחודש התשובה. בשעת אמירת התורה, לא הזכיר רבינו את הקשר לחודש אלול. רק אחר כך, במוצאי-שבת לאחר ה'הבדלה', המשיך כדרכו לדבר על ה'תורה' שאמר זה עתה בסעודה-שלישית. באותה עת, ישבו בשולחנו כמה מזקני וחשובי החסידים שנהגו להתפלל מתוך סידור עם כוונות האר"י ז"ל, ביניהם תלמידו המקובל רבי יודל, רבינו פנה אליהם: "אָמְרוּ לי איך נרמזות בתורה שאמרתי עתה, כל כוונות אלול".

מהי "התבודדות" (ב)

מהי ה"תפילה" המקורית? והאם ה"התבודדות" נועדה בשביל זה לבד? מהו בעצם המושג "דיבור"? התפילה ממלא את החסרונות, או החסרונות מביאות לתפילה?

במאמר האחרון התבאר שה'התבודדות' של רביה"ק יש בה משום חידוש לעומת מה שמתבאר בשאר הספרה"ק בגודל מעלתה, בזה שאינה משמשת רק כאמצעי ועצה להשגת מעלות עצומות כהסרת התאוות מליבו ולהגיע לישוב הדעת ולזכות לתשובה אמיתית וכן הלאה, אלא היא מטרה כשלעצמה, ליצור ע"י השיחה בינו לבין קונו" קשר וחיבור אישי עם השי"ת. ובכן רציני לברר: האין זה עצם המושג "תפילה" המוכרת לנו מכבר? ואם כן, מדוע צריך לקבוע זמן מיוחד "התבודדות"?

ראשית, אכן צדקת בכך שה'התבודדות' יש בה את מצות התפילה המקורית עתיקת הימין, שכן: "חיוב מצוה זו [של התפילה] כך הוא, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה, ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו, כל אחד לפי כוחו" (לשון הרמב"ם בתחילת הלכות תפילה ונשיאת כפים, פ"א הל' ב.).

וכמו שכתב מוהר"ת להדיא בשו"ת הר"ן (שיחה רכ"ט):

"שמעתי בשמו שהיה מדבר עם אחד מבני הנעורים והיה מחזק אותו מאד מאד בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו בלשון שמדברים בו, כדרכו ז"ל, ואמר לו שבתחילה זה היה עיקר התפילה, מה שהיה כל אחד מדבר מה שבלבו לפני השם יתברך בלשון שהיו מדברים בו, כמבואר ברמב"ם בתחילת הלכות תפילה (שם הל' א-י) עיי"ש שמבואר שם זאת היטב שבתחילה היה זה עיקר התפילה וכו', אך אחר כך ראו אנשי נכסת הגדולה וכו' ותיקנו סדר התפילה עיי"ש, אבל על כל פנים מדינא זהו עיקר התפילה. על כן גם עכשיו שמתפללין סדר התפילה שתקנו אנשי נכסת הגדולה, טוב מאד להאדם להיות רגיל להתפלל לפני השם יתברך תפילות ותחינות ובקשות מלבו בלשון שמבין, שיזכה השם יתברך לעבודתו באמת, כי זה עיקר התפילה כנ"ל".

הרי לנו שזהו גם אחד הנימוקים [הנגלים] שרביה"ק אמר על התבודדות, אולם, פשיטא שאין כאן רק החזרת הגלגל אחורה, להחזיר לנו את התפילה המקורית, אלא שגם זה נכלל בעצה זו.

והנה, טרם שמשיך לדבר אודות עצה ואזהרה קדושה זו, יש להקדים, שכל דברינו כאן אינם רק לחדד ולבאר מה מוטל עלינו לעשות בקיום עצה זו, ועל מה לשים את הדגש. ואין אנו מתעסקים במתן הגדרות בעלמא, שכן כל עצה שגילה לנו רביה"ק, הרי תוריד אותה ממקום שהוריד, ממקור עליון ונורא מאד, וכל שכן 'עצת העצות', אשר כפי שהגדיר אותה רביה"ק: "עצה כללית שכולל הכל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, תו"כ), ועל כנון דא נאמר "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים".

אחר הדברים האלה נבוא לבאר בתחילה עצם המושג של "דיבור", ולאחר מכן נתקדם לבאר את המושג של "תפילה", אשר שניהם אחת היא בשרשרת.

כי הנה, ידוע שכל דבר, שורשו במחשבה" ומשם יורד ל"דיבור", כדע ולסוף 'מעשה' (וכדברי רבינו בליקוטי מוהר"ן (תורה ס"ו): "כל עשיה שעושה האדם צריכה לבוא

בתחילה בתוך הדיבור, כי כל הדברים צריכים לבוא בבחינות 'מחשבה דיבור ומעשה', נמצא שעל ידי הדיבור, נגמר המעשה ויוצא מכא אל הפועל. כי קודם שיוצא המעשה מנח אל הפועל, צריכה לבוא תחילה בבחינות דיבור".

ואכן בחיי המעשה, עיקר השימוש שלנו עם "כח הדיבור", הוא להשתמש עמו ככלי לגלות / לברר / לבקש מה שנמצא ב'מחשבתנו', כדי שנוכל להתקדם הלאה ולהגיע אל התכלית והמטרה שהיא הסוף מעשה' שבמחשבה תחילה. ואכן, במונח הזה, הדיבור הוא אמצעי לבד להשגת מטרת מסוימות.

וכן הוא גם במושג של תפילה, שבחינות הדברים, ה'תפילה' משמשת ככלי ואמצעי לבטא את משאלות הלב של האדם (נור הבריאה - "המדבר"), אשר הוא חפץ בהם מאד ורוצה להשיגן, והדרך להשיגם הוא ממקור ההשפעות, אדון הכל שברא ויצר הכל, ואשר לכן הוא "מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה".

וכפי שנקרא דבר זה בפי העולם: "הנכסחי" התפלתי - ... ושועתי", הגעתי ליעד הנכסף באמצעות התפילה...

ואכן גם זה מן האמת, והלואי שאכן יהיה ברור ומחזור לנו כשמלה שהדרך להשגת כל מבוקשותינו היא על ידי תפילה. אולם כאמור, הן הן "חיצוניות" הדברים של משמעות ומהות התפילה.

מאידך, יש מושג של "דיבור" - אשר הוא באמת מהותה הפנימית של הדיבור (כי לא כל דיבור נקרא דיבור) - לקר'ו תו"כ, שבאמת, עם סוג הדיבור הזה אנו פחות משתמשים, והוא דיבור שלא נועד להשיג איזה מטרה מסוימת, אלא היא עצמה - היינו הדיבור עצמו - פועל ומקרב ומחבר, באופן שהנפש מבטא את עצמה בהם, בבחי' "נפשי יצאה דברו".

ואכן כדי לנהל שיחה כזאת, צריכים "אין אמתן גוטן פריינד" ... שכן, רק עם חבר אמיתי, הדיבור אינו רק אמצעי להגיע למיזם משיאלות וכו"ב, אלא דרך כיצד להתייחד ולהתוודע באהבה עצומה.

[ומאחר שעודנו נמצאים בימים שלאחר הפורים, אשר הוא ה"הילוך ודרך לפסח" [אשר כל סודה של יציאת מצרים שבפסח הוא להוציא את הדיבור מהגלות, ולזכות לפה-סח', "ועיקר גלות מצרים, שהיה הדיבור בגלות, ובשביל זה היה משה כבוד פה, וע"י הגאולה נתוהוה בחי' פה" (ליקוטי מוהר"ן תו"מ, וע"ע תו"מ ע"ד תניינא)], ארשה לעצמי להביא את הסיפור על אותו 'בריקער חסיד', שפגשו בו בצהרי יום הפורים כשאין לו מנוח לנפשו. וכשנשאל האם קריאת המגילה לא עלתה לו כהוגן, נענה בשלילה, שכן דוקא סוף סוף אחרי הרבה עמל ויגיעה זכה ועלתה לו. וכשנשאל שוב אולי טרם מצא את ה"אביון" המהודר, נענה ג"כ בשלילה. וכשאלוהו: אם כן במה אתה טרוד? הודעק: "כיצד מוצאים 'ר' ע"ו"!!!".

זהו אפוא סוד "חידו הדיבור": קשר ואחדות באמצעות הדיבור, ואכן במשנתו של רביה"ק, ה'דיבור' הוא מאבני היסוד ממש, לאורך כל הדרך, ואכמ"ל.

והא גופא היא סוד החיבור והיחוד של התפילה, "נפתולי אלקים נפתלתי". שכן, החסרון נועד כאמצעי להביא את האדם להתייחד ולהתפלל על קונו, ולא שהתפילה נועדה להשלמת החסרונות. ועל דרך מה שאמרו חז"ל: "מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים" (יבמות דף ס"ד ע"א).

הגישה הנכונה הזאת לתפילה, בולטת ומודגשת היטב בתפילת ההתבודדות, ושם אכן המטרה והתכלית היא עצם התפילה והחיבור, כדבר איש אל רעהו.

"ואמר: הלא כשהשם יתברך עושה בהתבודדות, אזי ההתבודדות הוא כאשר ידבר איש אל רעהו!" (ליקוטי מוהר"ן תניינא תו"כ ע"ט).

אפשר לשלוח שאלות שיופיע במדור הזאת בטל או באימייל של המערכת

"הושע נא ציון המצויה!"

בעקבות רוחות המלחמה המנשבות בשבועות האחרונים ברחבי אוקראינה, שם נמצאים עדיין אלפים מאחזי בני ישראל בצרה ובמצוקה, ובסכנת חיים ה"י, וכן מקום קודש הקדשים ה"ה בית ציון רבינו הקדוש יזע"א נמצא בסכנה נוראה.

אי לכך קבעו הרבנים גדולי זקני אנ"ש שליט"א את יום החמישי העבר, כ"ח אדר ב', ערב ר"ח ניסן, ליום תפילה עולמי, לכלל אנשי שלומינו חסידי ברסלב.

כלל אנ"ש חסידי ברסלב העב"י די בכל אתר ואתר, הן בארה"ק והן מעבר לים, התכנסו כאיש אחד בלב אחד בכל מקומות מושבותיהם, בכל ריכוזי אנ"ש; בתי הכנסיות, ובתי המדרשות, הבחורים בהיכלי הישיבות, ותינוקות של בית רבן בתלמודי התורה, ולזעוק ולהתחנן לאבינו שבשמים למען אחינו שבגולה, למען שלימות הציון הקדוש, ושנוכה גם השנה לקיים את ציווי רבינו ז"ל להתקבץ אצלו על ר"ה בסמוך לציוה"ק בעיר הגעגועים אומן.

המעמדים המרכזיים התקיימו באתר קדישא מיוון ובבית מדרשו הגדול במא"ש, בהשתתפות חשובי וזקני אנ"ש שאף עברו לפני התיבה.

"שוועתנו תעלה אל שמי מרומים, אל מלך יושב על כסא רחמים", ונוכה במהרה לראות בפתיחת שערי ציון בלי שום צער ועגמת נפש לשום בר ישראל.

"זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו!"

מהעיר וויליאמסבורג הגיעה הבשורה המרנינה, שבחסדי שמים נשלם המקח בימים האחרונים על שטח גדול ומרווח, שם יוקם בעז"ה בית המדרש חדש לשם ולתפארת, אשר ישמש לכל צרכי אנ"ש בעיר, החפצים להתחמם לאורו של רבינו הקדוש.

"בורא עולם בקנין השלם זה הבנין!"

"השבת נועם הנשמות"

בשב"ק העבר, פרשת "שמני-פרה", התקיימה 'שבת התאחדות' מרוממת, במושב קוממיות, לבחורי ישיבה קטנה דחסידי ברסלב בירושלים, לרגל השבת האחרונה בזמן חורף.

השבת כולה עברה באווירה מרוממת, כשבסעודת ליל השבת נשמעו דבריו של רבי בנימין פראנק שליט"א, מרמ"י הישיבה. ולאחר מכן, בחצות הלילה, קיימו הבחורים את עצתו הנוראה של רבינו "הניעור בלילה" בקימת חצות והתבודדות קודם התפילה.

אחר התפילה כותיקין הסבו לסעודת צפרא דשבתא, ולאחמ"כ התאספו כלל הבחורים לסדר לימוד ואמירת התילים ותיקון הכללי בצוותא.

לסיום נערכה סעודת רעואו דרעוויין בה נשמעו דבריו הנלהבים של הרה"ח ר' שמעון צבי שפירא שליט"א, ממשפיעי הישיבה, שדיבר על הלימוד שאפשר להוציא מחקלאי הסביבה בעמידתם העיקשת על קיום מצוות התורה ללא פשרות.

נקודות

שִׁיחָה זֹו הִיְתָה אֲזַי בְּיָמַי נִיֶּסֶן קָדָם פֶּסַח ... וְדָבָר אֲזַי שֶׁבַחְרָף כָּל הַעֲשָׂבִים וְכָל הַצְּמָחִים בָּלָם מֵתִים, כִּי בְּטַל כָּחֵם בַּחֲרָף וְהֵם אֲזַי בְּבִחִינַת מֵיתָה. וְכִשְׁבָּא הַקִּיּוֹן, בָּלָם נִתְעוֹרְרִים וְחַיִּים. וְאֲזַי מִזֵּב וְיִפְּהָ מְאֹד כְּשִׁיּוּצָאִים לְשׁוֹחַ בְּשָׂדֵה, 'שִׁיחָה זֹו תִפְּלָה' וְתַחֲיִינָה וְתִשְׁוֹקָה וְנַעֲגוּעִים לְהִשָּׁם יִתְבַּרְךָ. וְאֲזַי כָּל שִׁיחַ וְשִׁיחַ הַשָּׂדֵה הַמִּתְחַלְלִים לְחַיּוֹת וְלְצִמָּח, אֲזַי בָּלָם נִכְסְפִים וְנִכְלָלִים בְּתוֹךְ שִׁיחָתוֹ וְתִפְּלָתוֹ. (שיחות הר"ן, צח)

ה"ר צבי גוטליב הי"ו תרס"ח הוצאות לזכות צבי דן בן חנה - אישה רחל בת שרה זכות "בכל לבבך"

ה"ר נתנן שפירא הי"ו תרס"ח הוצאות לזכות אסתר פראדל בת חיה אדל זכות "לבבך"

ה"ר שלום בנימין שטיין הי"ו תרס"ח הוצאות לזכות "לבבך"

ה"ר יוסף מרידמאן הי"ו ובני יעקב יצחק הי"ו תרס"ח הוצאות לזכות יוסף ישעיהו בן רחל עשיל - יעקב יצחק בן רבקה צפורה זכות "לבבך"